

POSTANOWIENIE

Dnia 6 maja 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania G. J.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w T.
o prawo do emerytury (z wyłączeniem rolników i służb mundurowych),
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 6 maja 2020 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 19 listopada 2018 r., sygn. akt III AUa (...)

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w (...) wyrokiem z dnia 19 listopada 2018 r. oddalił apelację wniesioną przez ubezpieczonego G. J. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w P. z dnia 14 listopada 2017 r., oddalającego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w T. z dnia z 17 października 2016 r., którą odmówiono przyznania ubezpieczonemu prawa do emerytury częściowej z powodu niespełnienia przez niego wymogu legitymowania się 40-letnim okresem ubezpieczenia (składkowym i nieskładkowym).

Ubezpieczony G. J. wniósł do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 19 listopada 2018 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając mu naruszenie przepisów prawa materialnego, to jest: art. 26b ust. 1 pkt 1 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 1 i w związku z art. 4 pkt 13 ustawy z dnia

17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a także art. 13 pkt 4 w związku z art. 4 pkt 1 i art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych - w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2007 r. oraz art. 9 ust. 4 i 5 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 5 tej ustawy.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący powołał się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, sprowadzającego się do konieczności rozstrzygnięcia, czy osoby prowadzące pozarolniczą działalność, jednocześnie pobierające rentę z tytułu niezdolności do pracy, były objęte obowiązkowym czy dobrowolnym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowymi. Zagadnienie prawne polega zatem na określeniu wzajemnego stosunku przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Z jednej bowiem strony art. 9 ust. 5 tej ustawy wskazuje, że osoby, o których mowa w art. 6, niewymienione w ust. 4, mające ustalone prawo do emerytury lub renty, podlegają dobrowolnie ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, co oznaczałoby, że - mając na uwadze treść art. 6 ust. 1 pkt 5 - osoby prowadzące pozarolniczą działalność, jednocześnie pobierające rentę z tytułu niezdolności do pracy - mogą podlegać ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym wyłącznie dobrowolnie. Taką też interpretację przyjął Sąd Apelacyjny. Sąd ten wskazał jednocześnie, że dopiero od dnia 1 stycznia 2008 r. pojawiła się podstawa prawna umożliwiająca uznanie, że w takiej sytuacji osoba prowadząca pozarolniczą działalność będzie podlegała obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym - art. 4c ustawy systemowej, który obowiązywał od wyżej wymienionej daty. Sąd Apelacyjny pominął jednak w swoich rozważaniach treść art. 13 ustawy systemowej, zgodnie z którym obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym, chorobowemu i wypadkowemu podlegają osoby fizyczne w następujących okresach: 4) osoby prowadzące działalność pozarolniczą - od dnia rozpoczęcia wykonywania działalności do dnia zaprzestania wykonywania tej działalności.

W ocenie skarżącego, istnieje zatem wyraźna sprzeczność pomiędzy treścią art. 9 ust. 5 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej (przy przyjęciu interpretacji wskazanej przez Sąd Apelacyjny) a treścią art. 13 pkt 4 tej ustawy. Z jednej strony (przyjmując interpretację Sądu drugiej instancji), osoby prowadzące

pozarolniczą działalność, mające ustalone prawo do renty, podlegają ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym jedynie dobrowolnie; z drugiej strony, art. 13 pkt 4 wyraźnie wskazuje, że każda osoba prowadząca pozarolniczą działalność podlega w okresie prowadzenia działalności obowiązkowo tym ubezpieczeniom. Przy czym podkreślenia wymaga, że art. 13 pkt 4 ustawy systemowej nie wskazuje na jakiegokolwiek warunki, zastrzeżenia czy wyjątki (np. co do osób mających przyznane prawo do renty chorobowej z tytułu niezdolności do pracy).

Konieczne jest zatem jednoznaczne określenie, czy i jakiemu ubezpieczeniu podlegały do dnia 1 stycznia 2008 r. osoby prowadzące pozarolniczą działalność i mające przyznane prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy. Czy - jak twierdzi Sąd Apelacyjny - w ogóle nie podlegały one obowiązkowym ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym (a jedynie dobrowolnym), czy - jak wynika z art. 13 pkt 4 ustawy systemowej - osoby te podlegały od dnia rozpoczęcia działalności, do dnia jej zakończenia - obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowym. Przy takim przyjęciu, okres wykonywania pozarolniczej działalności (pomimo pobierania renty z tytułu niezdolności do pracy) będzie okresem podlegania obowiązkowo ubezpieczeniu, a co za tym idzie - prowadzący działalność będzie ubezpieczonym w rozumieniu art. 4 pkt 1 ustawy systemowej. Tym samym okres ten będzie okresem ubezpieczenia, o którym mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach, a zatem okresem składkowym, który może i powinien być zaliczony przy ustaleniu prawa do emerytury częściowej, zgodnie z art. 26b tej ustawy (w brzmieniu do dnia 30 września 2017 r.).

Skarżący podkreślił również, że rozstrzygnięcie tego zagadnienia będzie miało istotne znaczenie dla wszystkich osób, które do dnia 1 stycznia 2008 r. prowadziły pozarolniczą działalność, mając jednocześnie przyznaną rentę z tytułu niezdolności do pracy. Osoby te - podobnie jak skarżący - mogły wnioskować, że - z uwagi na treść art. 13 pkt 4 ustawy systemowej - są objęte obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowymi, pomimo że - z uwagi na pobieranie renty z tytułu niezdolności do pracy - nie muszą opłacać składek.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Wypada również dodać, iż zgodnie z art. 398⁴ § 2 k.p.c., określającym wymogi formalne skargi kasacyjnej, skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie. Należy zatem stwierdzić, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym wcześniej art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie winno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Należy także przypomnieć, że w przypadku powoływania się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego w uzasadnieniu wniosku (sporządzonym odrębnie od uzasadnienia podstaw kasacyjnych) winno zostać sformułowane zagadnienie prawne oraz przedstawione argumenty prawne, które wykażą możliwość różnorodnej oceny zawartego w nim problemu. Zgodnie ze stanowiskiem jednolicie wyrażanym w judykaturze, oznacza to w praktyce, iż zagadnienie prawne musi odpowiadać określonym wymaganiom, a mianowicie: 1) być sformułowane w oparciu o okoliczności mieszczące się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1996 r., II UR 5/96, OSNAPiUS 1997 nr 3, poz. 39 i postanowienie z dnia 7 czerwca 2001 r., III CZP 33/01, LEX nr 52571), 2) być przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny tak, by umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, niesprowadzającej się do samej subsumcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu (por. postanowienia Sądu

Najwyższego: z dnia 15 października 2002 r., III CZP 66/02, LEX nr 57240; z dnia 22 października 2002 r., III CZP 64/02 LEX nr 77033 i z dnia 5 grudnia 2008 r., III CZP 119/08, LEX nr 478179), 3) pozostawać w związku z rozpoznawaną sprawą i 4) dotyczyć zagadnienia budzącego rzeczywiście istotne (a zatem poważne) wątpliwości. Istotność zagadnienia prawnego konkretyzuje się zaś w tym, że w danej sprawie występuje zagadnienie prawne mające znaczenie dla rozwoju prawa lub znaczenie precedensowe dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw. Twierdzenie o występowaniu istotnego zagadnienia prawnego jest uzasadnione tylko wtedy, kiedy przedstawiony problem prawny nie został jeszcze rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy lub kiedy istnieją rozbieżne poglądy w tym zakresie, wynikające z odmiennej wykładni przepisów konstruujących to zagadnienie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 2010 r., II UK 363/09, LEX nr 577467, czy też postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468). Wypada również dodać, iż nie występuje w sprawie istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), podobnie jak nie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.), jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia prawnego lub wykładni przepisów i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNP – wkładka 2003 nr 13, poz. 5).

Zdaniem Sądu Najwyższego, oceniany w niniejszym postępowaniu wniosek skarżącego o przyjęcie jego skargi kasacyjnej do rozpoznania nie spełnia wyżej określonych kryteriów. Przedstawiony w tym wniosku problem, określany jako istotne zagadnienie prawne, został już bowiem jednoznacznie rozstrzygnięty w dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego. W wyroku z dnia 12 kwietnia 2007 r., I UK 323/06 (OSNP 2008 nr 9-10, poz.145), trafnie powołanym zresztą przez Sąd drugiej instancji, Sąd Najwyższy wyjaśnił bowiem między innymi, że ubezpieczenie społeczne osób prowadzących działalność gospodarczą - stosownie do art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych - jest ubezpieczeniem obowiązkowym. Oznacza to, że osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o

działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych (art. 8 ust. 6 ustawy) objęta jest ubezpieczeniem społecznym od dnia rozpoczęcia wykonywania działalności do dnia zaprzestania wykonywania tej działalności (art. 13 pkt 4 ustawy). Podjęcie działalności gospodarczej powoduje nawiązanie stosunku ubezpieczenia społecznego *ex lege*, niezależnie od woli ubezpieczonego podmiotu, i w tych ramach, w trakcie prowadzenia działalności przymus ubezpieczenia zdefiniowany obowiązkowym charakterem wyklucza jakąkolwiek możliwość „wyłączenia się” z niego (por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 1990 r., II EUR 9/90, OSP 1991 nr 7-8, poz. 172). Sąd Najwyższy zaznaczył jednak równocześnie, że w stanie prawnym obowiązującym do dnia 1 lipca 2007 r. (por. art. 2 pkt 1 lit. b i c ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz.U. Nr 169, poz. 1412), zgodnie z art. 9 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, przymusowi ubezpieczenia nie podlegali ubezpieczeni mający ustalone prawo do emerytury lub renty (poza pracownikami, z wyłączeniem prokuratorów; członkami rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni kółek rolniczych i funkcjonariuszami Służby Celnej), którzy mogą do ubezpieczenia emerytalnego i rentowego przystąpić dobrowolnie. Podobny pogląd Sąd Najwyższy wyraził w wyroku z dnia 22 lutego 2006 r., I UK 227/05 (LEX nr 272569). Pogląd ten został podtrzymany w kolejnych wyrokach. W wyroku z dnia 5 marca 2015 r., III UK 145/14 (LEX nr 1665597) dodatkowo wskazano zaś, że art. 9 ust. 5 ustawy systemowej zmienił się wraz z dodaniem do ustawy systemowej art. 9 ust. 4c (dot. osoby prowadzącej pozarolniczą działalność, mającej ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy). Z kolei w wyroku z dnia 29 sierpnia 2017 r., I UK 336/16 (OSNP 2018 nr 9, poz. 121) Sąd Najwyższy stwierdził, że w okresie do dnia 31 grudnia 2007 r. sytuację prawną skarżącej (w okolicznościach faktycznych tej sprawy skarżąca prowadziła pozarolniczą działalność gospodarczą, pobierając równocześnie rentę rodzinną) określał art. 9 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, zgodnie z którym osoby, o których mowa w art. 6, niewymienione w ust. 4 (a zatem między innymi osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą), mające ustalone prawo do emerytury lub renty, podlegały dobrowolnie ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Na podstawie art. 2 pkt 2

lit. b ustawy z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 169, poz. 1412), do art. 9 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych został jednakże dodany - z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 2008 r. - ust. 4c w brzmieniu: osoby prowadzące pozarolniczą działalność, o której mowa w art. 8 ust. 6 pkt 1, mające ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym do czasu ustalenia prawa do emerytury. Konsekwencją wprowadzenia tego przepisu było zaś to, że od dnia 1 stycznia 2008 r. osoby prowadzące działalność gospodarczą mogły nadal podlegać dobrowolnie ubezpieczeniom społecznym tylko wówczas, gdy miały ustalone prawo do emerytury lub renty innej niż renta z tytułu niezdolności do pracy (np. renty rodzinnej). W powołanym wyroku Sąd Najwyższy podkreślił również, że użyty w omawianych przepisach zwrot „mające ustalone prawo” do świadczeń z ubezpieczeń społecznych musi być utożsamiany z przyznaniem tego prawa decyzją organu rentowego. Nie chodzi więc w nim o spełnienie *ex lege* ustawowych przesłanek prawa do świadczenia, lecz o realizację tego prawa po uprzednim złożeniu w organie rentowym stosownego wniosku o jego przyznanie (szerzej na ten temat: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 listopada 2014 r., I UK 100/14, LEX nr 1567460 i przytoczone tam orzecznictwo). Wreszcie, w wyroku z dnia 5 czerwca 2014 r., I UK 446/13 (LEX nr 1506374), Sąd Najwyższy przypomniał, że w odniesieniu do art. 9 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych również w doktrynie podkreśla się, że osoby posiadające status emeryta lub rencisty (z wyjątkami przewidzianymi w ust. 4 i 4c) nie podlegają obowiązkowi ubezpieczenia emerytalnego i rentowego z tytułów wymienionych w art. 6 ustawy, natomiast na mocy ogólnej normy kompetencyjnej zawartej w art. 9 ust. 5 mogą przystąpić do ubezpieczenia społecznego (emerytalnego i rentowego) na swój wniosek (dobrowolnie). Od dnia 1 stycznia 2008 r. nastąpiło w stosunku do tych osób rozszerzenie obowiązkowego ubezpieczenia emerytalnego i rentowego na osoby pobierające renty z tytułu niezdolności do pracy i prowadzące jednocześnie działalność gospodarczą (do czasu ustalenia na ich rzecz prawa do emerytury - art. 9 ust. 4c ustawy). Jest to unormowanie szczególne, wymagające wykładni ścisłej. Obowiązek ubezpieczenia i związana z nim konieczność opłacania składek

dotyczy zatem tylko tych osób, które uzyskały prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy z systemu powszechnego, z wyłączeniem rent wynikających z przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych lub policji, ubezpieczenia społecznego rolników, rent rodzinnych (T.Bińczycka-Majewska, Kumulacja i rozłączność tytułów ubezpieczenia społecznego, PiZS 2007 nr 1, s. 22).

Nie ma zatem najmniejszych wątpliwości co do tego, że dotychczasowe jednolite stanowisko Sądu Najwyższego potwierdza wykładnię art. 9 ust. 5 ustawy systemowej (w jego brzmieniu sprzed dnia 1 stycznia 2008 r.), zgodnie z którą osoby prowadzące w tym okresie pozarolniczą działalność gospodarczą i mające ustalone decyzją organu rentowego prawo do emerytury lub renty (w tym oczywiście renty z tytułu niezdolności do pracy) nie podlegały obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym. Mogły natomiast podlegać tym ubezpieczeniom jedynie dobrowolnie.

Nawet pobieżna lektura pisemnych motywów zaskarżonego wyroku wskazuje zaś, że Sąd drugiej instancji w pełni respektował ten właśnie kierunek wykładni, uwzględniając go w ramach oceny prawnej ustalonego w sprawie stanu faktycznego, z którego jednoznacznie wynikało, że skarżący w spornym okresie (przypadającym przed omówioną wyżej zmianą ustawy systemowej) prowadził wprawdzie pozarolniczą działalność gospodarczą, mając równocześnie ustalone prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy, jednakże nie zgłosił się wówczas do dobrowolnego ubezpieczenia społecznego.

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy uznał, że skarżący nie wykazał potrzeby poddania jego skargi kasacyjnej merytorycznemu rozpoznaniu. Dlatego, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., orzekł jak w sentencji swojego postanowienia.